GELD VOOR CULTUUR
Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media | Agentschap Kunsten en Erfgoed
Vlaams-Nederlands Huis deBuren | Boekmanstichting | Erasmus Universiteit Rotterdam

Geld voor cultuur(beleid) in Nederland en Vlaanderen
door Quirine van der Hoeven

tekst gebaseerd op de presentatie gehouden tijdens het colloquium 'Geld voor Cultuur' op 12 oktober 2009 in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen

In de meest recente Miljoenennota, de Nederlandse rijksbegroting die elke derde dinsdag van september wordt gepresenteerd, spreekt de minister van financiën over de schuld waarmee dit kabinet toekomstige generaties opzadelt. Het gat in de overheidsfinanciën dat door de kredietcrisis is ontstaan betekent een rekening van 160.000 euro per geboren baby. Om de financiën de komende jaren op orde te krijgen heeft het kabinet twintig ambtelijke heroverwegingscommissies benoemd die plannen gaan uitwerken. Deze commissies hebben expliciet als opdracht gekregen geen taboe te schuwen. Cultuur lijkt vooralsnog de dans te ontspringen; het is geen onderwerp van een van commissies. 'In de cultuursector knallen vanavond de flessen champagne' zou het op Prinsjesdag in Den Haag hebben geklonken.

Toch is er bepaald geen reden tot juichen. Voor 2010 is tien miljoen euro aan bezuinigingen ingeboekt voor cultuur en daar zal het komende jaren vermoedelijk niet bij blijven. Het politieke draagvlak voor cultuur(beleid) kalft af. Met name de PVV en in haar kielzog de VVD lopen zich warm om 'de linkse kunstsubsidies' de nek om te draaien. Een geluid dat we hier in Vlaanderen al langer uit de hoek van het Vlaams Belang horen. De traditionele financiering voor cultuur staat onder druk.

Het gevaar van een debat over de financiering voor cultuur in Nederland en Vlaanderen en de rol van de overheid daarin, is dat het wordt teruggebracht tot een discussie over bedragen en dat beleid wordt gereduceerd tot geld. Hierdoor zal de discussie snel doodslaan. Maar bovenal doet dit geen recht aan een aantal belangrijke verschillen tussen het cultuurbeleid in Nederland en Vlaanderen die wij voor ogen moeten houden als wij een vruchtbaar gesprek willen voeren over de toekomst van de cultuursector in de Lage Landen en de financiële randvoorwaarden daarvan. Ik zal dit illustreren aan de hand van een voorbeeld.

In 2005 verscheen bij het Sociaal en Cultureel Planbureau de publicatie *De grens als spiegel* een vergelijkend onderzoek naar het cultuurbeleid in Nederland en Vlaanderen. In dit onderzoek heb ik getracht een genuanceerd beeld te schetsen van de verschillen en overeenkomsten in het cultuurbeleid in Nederland en Vlaanderen. In het bijbehorende persbericht dat het SCP uitbracht stond dat in Vlaanderen 4% van de begroting naar cultuur gaat en in Nederland iets meer dan 1%. En dat in Vlaanderen 850 miljoen voor cultuur beschikbaar is voor 6 miljoen mensen en in Nederland ruim 1,5 miljard euro voor ruim 16 miljoen inwoners. Dit wekt op z'n minst de indruk dat in Vlaanderen meer overheidsgeld naar cultuur gaat. En dat was dan ook precies de boodschap die de cultuurkaternen van de kranten overnamen. Alhoewel deze cijfers kloppen, ben ik de eerste om toe te geven dat ze weinig zeggen als je niet weet wat er achter schuil gaat. Ik doel dan

bijvoorbeeld op welke verantwoordelijkheden op Vlaams en op federaal niveau liggen, wat er onder cultuurbeleid in Nederland en Vlaanderen wordt verstaan en wat de rol is van de verschillende overheden en fondsen.
Met dit verhaal wil ik in kort bestek de specifiek Nederlandse en Vlaamse context van de financiering van de cultuursector toelichten. Drie onderwerpen passeren de revue:

1) Waar gaat het geld voor cultuur naar toe? Oftewel: wat is de in Nederland en Vlaanderen gehanteerde definitie van cultuur binnen het cultuurbeleid en hoe is het cultuurbeleid op Nederlands en Vlaams niveau georganiseerd?

2) Hoe, door en met wie wordt het geld voor cultuur verdeeld?
Hier wil ik ingaan op de verantwoordelijkheid van de minister van cultuur, de rol van fondsen en andere overheden.

3) Voor wie is het geld voor cultuur bedoeld?
Hier bespreek ik de verschillende doelgroepen van het cultuurbeleid.

1) Definitie en organisatie van cultuurbeleid
Sprekend over geld voor cultuur in Nederland en Vlaanderen is het van belang voor ogen te houden dat we het aan beide zijden van de grens over verschillende zaken hebben. Er is nog altijd een sterke neiging om cultuur in debat en onderzoek te reduceren tot kunst, en dan begrijpen we allemaal wel ongeveer waar het over gaat. Dit ligt anders voor cultuur. Dit kunnen we onder andere aflezen aan de organisatie en wet- en regelgeving op het gebied van cultuur. In Nederland kennen we de Wet op het specifiek cultuurbeleid (1993). Kort gezegd gaat het cultuurbeleid in Nederland over de kunsten, het cultureel erfgoed en, afhankelijk van het perspectief dat je hanteert, media. Het mediabeleid heeft eigen wetgeving, een eigen begrotingsartikel en is ondergebracht bij een aparte directie op het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, en wil ik hier voor het gemak verder buiten beschouwing laten.

Als we het Vlaamse organogram van het cultuurbeleid erbij pakken valt een aantal zaken op. Er is een a*gentschap* voor Kunsten en Erfgoed, maar dit is wellicht eerder een organisatorisch, dan een fundamenteel verschil met de directies Kunsten en Cultureel Erfgoed in Nederland. Met name het agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen is in Nederlandse ogen een vreemde eend in het cultuurbeleid. Dit agentschap houdt zich bezig met het verenigingsleven, volkshogescholen, jeugdwerk, amateurkunsten én lokaal cultuurbeleid.

De definitie van cultuurbeleid is in Vlaanderen breder dan in Nederland. Dit verschil is er niet altijd geweest; daarvoor moeten we terug naar de jaren zeventig van de vorige eeuw. In 1970 werd het einde van de Belgische eenheidsstaat ingeluid. Er ontstonden drie *cultuur*gemeenschappen, een Nederlands-, Frans- en Duitstalige gemeenschap. De Nederlandstalige gemeenschap (Vlaanderen) krijgt een minister van Cultuur en er wordt een Cultuurraad opgericht, de voorloper van het Vlaams Parlement. Vlaanderen heeft vanaf dat moment wat wordt genoemd *culturele autonomie.* Cultuur is met andere woorden het eerste terrein waarop de gemeenschappen bevoegd werden. Cultuur- in de brede betekenis van het woord – speelde logischerwijs een centrale rol bij de uitbouw van Vlaanderen als cultuurgemeenschap en bij de democratisering of emancipatie van de Vlamingen.

Ondertussen was de Nederlandse overheid sterk gericht op het bevorderen van 'welzijn'. Welzijn moest de doelstelling van het hele overheidsbeleid worden. Het leek er even op dat het 'welzijnsproject' in de jaren zeventig voor Nederland werd wat 'cultuur' voor Vlaanderen was. Maar terwijl in Vlaanderen de brede definitie van en centrale rol voor cultuur bleven, is het welzijnsproject in Nederland nooit echt van de grond gekomen. De doelstellingen van het

welzijnsbeleid werden steeds naar beneden bijgesteld. De wegen van welzijn (inclusief het sociaal-cultureel werk) en cultuur raakten gescheiden en hebben elkaar behalve op lokaal niveau en in incidentele projecten nauwelijks meer gekruist.

Wat heeft dit betekend voor het 'landelijk' cultuurbeleid in Nederland en Vlaanderen? In Vlaanderen is er met het sociaal-cultureel werk steeds vanzelfsprekend aandacht voor laagdrempelige cultuurvormen en cultuurspreiding onder brede doelgroepen, zoals in het verenigingsleven en het jeugdwerk. Het betekende overigens ook dat de invloed van de verzuiling in de cultuur in Vlaanderen nog veel langer doorwerkte dan in Nederland. We kunnen stellen dat cultuur nadrukkelijker aanwezig is binnen het Vlaamse beleid. Daarbij moeten we in gedachten houden dat dit ook samenhangt met het feit dat de Nederlandse overheid op een omvangrijker terrein bevoegdheden heeft. Een deel van de Nederlandse bevoegdheden is in Vlaanderen op Belgisch niveau belegd, zoals justitie, financiën, buitenlandse zaken en sociale zekerheid.

In Nederland distantieerde het cultuurbeleid zich sterk van alles wat met welzijn te maken had. Het welzijnsbeleid zelf raakte ondertussen in diskrediet op rijksniveau. Wat volgde waren omvangrijke bezuinigingen en decentralisatie van het welzijnswerk. Het cultuurbeleid ging zich concentreren op het (kunsten)aanbod, met kwaliteit en autonomie als kernbegrippen. Het cultuurbeleid werd daardoor geneutraliseerd en gedepolitiseerd. Laagdrempelige cultuurvormen en infrastructuur op lokaal niveau, zoals de sociaal-culturele centra, raakten buiten het beeld van het rijksbeleid in Nederland.

Welke consequenties had dit voor de verdeling van de middelen voor cultuur? In Vlaanderen lag de nadruk in eerste instantie sterk op cultuurspreiding en de gemeenschapsvormende aspecten van cultuur. Met name de financiering voor cultureel erfgoed bleef lang achter. De laatste jaren is een inhaalslag gemaakt, maar met name de musea in Nederland zijn financieel gezien een stuk beter af bij de Nederlandse rijksoverheid dan bij de Vlaamse collega's. Dit grote verschil in de subsidies voor musea in Nederland en Vlaanderen blijkt alleen al uit het feit dat de subsidie voor het Rijksmuseum in Amsterdam, 24,4 miljoen per jaar voor de periode 2005-2008, bijna twee keer zo groot is als het *hele* budget voor musea in Vlaanderen in deze periode. Daarbij moet wel worden vermeld dat een aantal grote Brusselse musea onder de federale overheid vallen. De subsidies voor podiumkunsten lijken elkaar niet drastisch te ontlopen, rekening houdend met schaalverschillen en de verdeling van subsidies via de fondsen in Nederland.

Een ander gevolg is dat in Nederland bij de beoordeling of een project of organisatie voor subsidie van de overheid in aanmerking komt, het artistieke aspect sterk dominant is, terwijl in Vlaanderen andere overwegingen doorslaggevend kunnen zijn. Dit zien we bijvoorbeeld bij de ondersteuning van sociaal-cultureel en sociaal-artistiek werk, of bij een discipline als het circus.

2) Verdeling van de middelen voor cultuur

We hebben nu een globaal beeld van de opvatting van cultuurbeleid in Nederland en Vlaanderen. Nu wil ik de tweede vraag verkennen: op welke manier wordt het geld voor cultuur verdeeld? Hier wil ik kort ingaan op de verantwoordelijkheid van de minister van cultuur, de rol van fondsen en die van de andere overheden. Om met de laatste groep te beginnen: de scheiding van welzijns- en cultuurbeleid op nationaal niveau zorgde ervoor dat een aantal taken die voorheen tot de verantwoordelijkheid van het Rijk werden gerekend op lokaal niveau kwamen te liggen. Het gaat dan met name over de lokale culturele infrastructuur in de vorm van sociaal-culturele centra, buurthuizen en bibliotheken, maar ook over de amateurkunsten.

Voor wat betreft de podiumkunsten geldt eveneens dat de rijksoverheid zich in tegenstelling tot Vlaanderen nauwelijks meer bezighoudt met de infrastructuur, in de zin van culturele accommodaties. In de jaren tachtig kwam een werkverdeling tot stand tussen de verschillende overheden waarbij het Rijk primair verantwoordelijk werd voor de instandhouding

van het aanbod, de provincies een taak kregen op het gebied van distributie en de gemeenten in beginsel verantwoordelijk werden voor afname en instandhouding van de accommodaties.

Deze verdeling is nog steeds leidend, alhoewel de scheiding van taken in de praktijk niet zo strikt is. Zo zijn er verscheiden gezelschappen die zowel van het Rijk als van een gemeente subsidie ontvangen. Sinds 2002 worden convenanten afgesloten tussen de verschillende overheden vanuit het idee van een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de culturele infrastructuur. Deze afspraken komen tot stand in bestuurlijke overleggen, waarbij we de verschillende overheden kunnen typeren als *partners.* Waarbij we vooral niet moeten vergeten dat de gemeenten de grootste geldschieters zijn.

Als in Vlaanderen gesproken wordt over 'infrastructuur' voor de podiumkunsten heeft het meestal betrekking heeft op de gebouwen -de podia- terwijl dit begrip in Nederland vaker het totaal aan culturele infrastructuur omvat: aanbod, distributie en afname. Op rijksniveau gaat het zelfs voornamelijk over het aanbod, denk aan het onder minister Plasterk geïntroduceerde begrip 'landelijke basisinfrastructuur'.

De Vlaamse overheid heeft in de tweede helft van de twintigste eeuw een belangrijke regisserende rol gehad in het opbouwen van een laagdrempelige culturele infrastructuur van culturele centra en openbare bibliotheken, vanuit de doelstelling van cultuurspreiding en democratisering. Meer recent zet de Vlaamse overheid in op het stimuleren van cultuurbeleid op lokaal niveau door het voeren van een lokaal cultuurbeleid. Tussen de Vlaamse gemeenschap en het gemeentelijk niveau is meer dan in Nederland sprake van een hiërarchische relatie.

Sinds 2002 is een decreet[1] op lokaal cultuurbeleid van kracht dat gemeenten ondersteuning biedt bij het opstellen en uitvoeren van een cultuurbeleidsplan met een door de Vlaamse overheid betaalde cultuurbeleidcoördinator. Begin 2009 hadden 227 van de 327 gemeenten een cultuurbeleidsplan (bijna 70%). Ter vergelijking: in 2007 had 40% van de Nederlandse gemeenten een beleidsplan op het gebied van cultuur.

Een deel van het cultuurbeleid dat door de Vlaamse overheid wordt gevoerd ligt in Nederland dus bij de andere partijen, in dit geval de gemeenten. Dat geldt ook voor de individuele, projectsubsidies en sinds kort ook een gedeelte van de meerjarige subsidies die voorheen direct door de Nederlandse minister van cultuur werden verstrekt. Deze zijn belegd bij een achttal[2] cultuurfondsen, zelfstandige bestuursorganen op het gebied van onder andere podiumkunsten, letteren, cultureel erfgoed, film en vormgeving. In Nederland is de tendens sinds de jaren negentig van de twintigste eeuw dat steeds meer subsidies via fondsen worden verdeeld, oftewel functioneel worden gedecentraliseerd. Het wordt gezien als een wenselijke ontwikkeling dat het departement afstand houdt van de toekenning van individuele subsidies. De fondsen moeten een beleidsplan ter goedkeuring voorleggen aan het departement en daarover verantwoording afleggen. In de praktijk hebben de fondsen een hoge mate van autonomie in het ontwikkelen van beleid en het nemen van besluiten, waarbij de nadruk sterk ligt op artistieke kwaliteit.

De verfondsing is de afgelopen tijd in een stroomversnelling geraakt; zo zijn met ingang van de nieuwe subsidieronde 2009-2012 verscheidene instellingen van het departement naar het Nederlands fonds voor podiumkunsten overgegaan en is een apart fonds ingericht voor cultuurparticipatie. Een groep van meer dan 200 instellingen werd overgedragen aan de fondsen, aan andere overheden of de subsidie werd afgebouwd. In de Cultuurnota 2005-2008 zaten nog 410 instellingen, voor de periode 2009-2012 blijft ongeveer de helft over. Ook is sterk gesneden in de ondersteuningsstructuur voor cultuur. Per sector -in totaal negen- is een sectorinstituut opgericht. Deze organisaties zijn qua doel en functie globaal te vergelijken met de Vlaamse steunpunten.

In Vlaanderen wordt tot nu toe echt anders aangekeken tegen de rol en wenselijkheid van

1 Een decreet is een wet op het Vlaamse niveau.
2 Krachtens de Wet op het Specifiek Cultuurbeleid.

fondsen. Er zijn twee fondsen actief: het Vlaams audiovisueel fonds en het Fonds voor de letteren. Minister Anciaux gaf in zijn regeerperiode te kennen verder verfondsing niet wenselijk te achten, vanuit het idee van primaat van de politiek. Hij wilde met andere woorden zelf de touwtjes in handen houden. In Nederland wordt (verdere) verfondsing niet als verzwakking van de positie van de minister gezien, maar juist als stimulans voor een actueel en uitvoerbaar landelijk cultuurbeleid.

Dit brengt mij tenslotte op de rol van de minister van cultuur. Met acht cultuurfondsen en de overdracht van taken en verantwoordelijkheden aan andere overheden is het logisch dat de bewindspersoon in Nederland zich meer tot de hoofdlijnen van het cultuurbeleid beperkt dan zijn Vlaamse ambtsgenoot, die tot op het niveau van individuele subsidies zelf de besluiten neemt. De 'tentakels' van de Vlaamse bewindspersoon voor cultuur gaan (nog) een stuk verder, zowel in de richting van kunst- en cultuuraanbod als van de andere overheden.

In Nederland is het beleid gericht op het beleggen van de verantwoordelijkheden op het niveau waar het in de ogen van de bestuurders thuishoort: op lokaal niveau, bij de fondsen of natuurlijk bij de culturele organisaties en makers zelf. Dit komt ook tot uitdrukking in een aantal beleidsthema's die het landelijke cultuurbeleid al een tijdje domineren: cultural governance, deregulering, herziening van de subsidiesystematiek en het vergroten van ondernemerschap bij kunstenaars en culturele instellingen.

3) Doelgroepen van het cultuurbeleid

Dan komen we nu aan bij de derde vraag die ik aan de orde wil stellen. Op welke doelgroepen richt het beleid zich? Ik wil daarbij onderscheid maken tussen:

a) de eindgebruikers van het cultuurbeleid zoals deelnemers en publiek;

b) de uitvoerders van het cultuurbeleid; personen en instellingen die subsidie ontvangen.

a) eindgebruikers

Voor wat betreft de eindgebruikers van het cultuurbeleid, zien we een aantal belangrijke verschillen tussen Nederland en Vlaanderen. Deze vloeien deels voort uit de voorgeschiedenis en huidige definitie en organisatie van het cultuurbeleid, zoals ik hiervoor kort heb geschetst. Alhoewel veel minder nadrukkelijk dan twintig jaar geleden kent het cultuurbeleid ten zuiden van de grens nog altijd een *Vlaams* karakter. Het cultuurbeleid is gericht op democratisering van de Vlamingen. In het Nederlandse cultuurbeleid zijn deze collectieve en 'nationale' connotaties van ondergeschikt belang. Cultuurparticipatie heeft meestal betrekking op individuen. Het gemeenschappelijke *Nederlandse* karakter van de cultuur is geen dominant issue. De laatste jaren is wel sprake van een opleving op dit punt; denk aan de discussies rond de Canon van Nederland en het Nationaal Historisch Museum.

Ook op een andere manier speelt de specifieke politiek-bestuurlijke inrichting van België mee bij de wijze waarop tegen doelgroepen wordt aangekeken. België kunnen we kenschetsen als een land van gemeenschappen, verenigingen en achterbannen. De binding met de regio van herkomst is er belangrijker dan in Nederland. Niet toevallig is het Vlaamse cultuurbeleid meer dan in Nederland gericht op specifieke doelgroepen zoals kansarmen, jongeren, allochtonen, gehandicapten en gedetineerden.

In Nederland is in de afgelopen dertig jaar een beweging merkbaar richting algemeen en inclusief cultuurbeleid. Er worden steeds minder aparte doelgroepen onderscheiden. Dit is duidelijk merkbaar in het cultuurbeleid gericht op allochtonen. Werd tien jaar geleden nog apart beleid ontwikkeld voor minderheden, onder minister Plasterk zijn allochtonen (tot nu toe) geen aparte doelgroep meer. Uitzondering op deze ontwikkeling richting inclusief beleid is leeftijd. In de afgelopen vijftien jaar is steeds meer beleid voor kinderen en jongeren ontwikkeld, voornamelijk in het kader van het project 'Cultuur en School'. Het cultuurbeleid voor de jongste leeftijdsgroepen is ook een uitzondering in de zin dat de rijksoverheid hier sterk regisserend heeft opgetreden, ook

richting andere overheden.

b) uitvoerders

Dan kom ik nu bij de mensen en organisaties die van de overheid geld voor cultuur krijgen, de intermediairs tussen politiek en publiek. De Vlaamse overheid richt zich op een breder spectrum van organisaties en individuen. Dit heeft in de eerste plaats te maken met de bredere opvatting van het cultuurbeleid. Zo verstrekt de overheid cultuursubsidies aan verenigingen en volkshogescholen in het kader van het sociaal-cultureel werk en subsidies die ten goede komen aan kansarmen of gehandicapten in het kader van het sociaal-artistiek werk.

Ten tweede wordt dit veroorzaakt door de verschillende opvattingen over de manier waarop het cultuurbeleid het beste georganiseerd kan worden en de rol die een bewindspersoon hierin speelt. Het Thorbecke principe indachtig worden politici geacht afstand te houden tot de inhoudelijke discussie over kunst en cultuur, wat in Nederland heeft geleid tot het floreren van het "neutrale" kwaliteitsbegrip en het zoveel mogelijk op afstand organiseren van subsidies. De Nederlandse rijksoverheid richt zich grotendeels op meerjarige ondersteuning van organisaties die een landelijke kunstenaanbod brengen: toneel- en dansgezelschappen, musea en orkesten. De subsidies voor individuele kunstenaars en projecten zijn zoals gezegd bij fondsen belegd. En alhoewel vanuit het departement nog wel projectmiddelen worden toegekend, bijvoorbeeld in het kader van *Cultuurprofijt*, gaat het leeuwendeel van geld, tijd en energie naar aanbodsubsidies voor landelijk opererende instellingen.

De herziening van de subsidiesystematiek onder minister Plasterk had als doel om te komen tot een cultuurdebat op hoofdlijnen. Dit was ook nadrukkelijk de wens van de Tweede Kamer. Discussies over cultuurnota's en –begrotingen verzandden dikwijls in lobbies voor individuele instellingen. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat de Tweede Kamer de minister nu nog regelmatig aanspreekt op instellingen of projecten die onder verantwoordelijkheid van fondsen of andere overheden vallen. Met de nieuwe systematiek hoopt het ministerie van OCW ook af te komen van het idee van een *subsidieloopbaan*. Opgenomen worden in de cultuurnota werd door velen als het hoogst haalbare gezien, waardoor de druk op het systeem elke vier jaar toenam.

Terwijl in Nederland een beweging gaande is waarbij het rijk de directe verantwoordelijkheid voor steeds minder (soorten) instellingen op zich neemt is bij de Vlaamse overheid de afgelopen tijd de diversiteit aan subsidies juist toegenomen. Dit geldt in de eerst plaats voor de bestemmingen van cultuursubsidies; dit varieert van individuele makers, gezelschappen, en verenigingen tot infrastructuur en andere overheden. Zo worden bijvoorbeeld in het kader van het Kunstendecreet subsidies verstrekt aan zowel organisaties (dans-, muziek-, en theatergezelschappen) en individuele kunstenaars als infrastructurele voorzieningen (kunstencentra, muziekclubs) en intermediaire en ondersteunende instellingen (steunpunten, kunsteducatieve en sociaal-artistieke organisaties). Ook qua subsidieomvang is de diversiteit groter dan in Nederland; deze valt binnen een bandbreedte van een paar duizend tot een paar miljoen euro.

Wat betekenen de verschillen in doelgroepen voor het beleid en aanbod in Nederland en Vlaanderen? Enerzijds lijkt bij de zuiderburen op Vlaams niveau meer overzicht te zijn op het totaal van de culturele infrastructuur -aanbod, distributie en afname- tot in de haarvaten van de samenleving. De Nederlandse rijksoverheid is veel meer een van de partners binnen het cultuurbeleid. Zij kan en wil geen integrale verantwoordelijkheid voor het totale culturele landschap nemen. Het debat wordt meer op hoofdlijnen gevoerd omdat de Nederlandse minister van cultuur zich zeker na de meest recente herziening van de systematiek niet aangesproken voelt als het gaat om inhoudelijke beslissingen van fondsen -bijvoorbeeld om een bepaalde culturele

uiting al dan niet te ondersteunen- of andere overheden -om te bezuinigen dan wel te investeren in cultuur.

Op sommige punten kun je twijfels hebben bij de werking van die taakverdeling. Zo wordt bijvoorbeeld al twintig jaar een discussie gevoerd over het gebrek aan aansluiting van vraag en aanbod in de podiumkunsten. De verdeling botst soms ook met algemene beleidsdoelstellingen. Dit geldt bijvoorbeeld voor het beleid op het gebied van cultuurparticipatie, waar de rijksoverheid wel een integrale verantwoordelijkheid wordt toegedicht en soms ook naar zich toetrekt, maar niet over alle instrumenten beschikt om die verantwoordelijkheid vorm te geven en waar te maken. Laagdrempelige infrastructuur en kleine culturele voorzieningen zijn immers geen rijksverantwoordelijkheid.

Als bestuurders in Nederland iets willen bereiken op landelijk niveau, gebeurt dat logischerwijs vaak in overleg met de bestuurlijke partners, fondsen en betrokken instellingen. Dit heeft geresulteerd in wat je zou je kunnen noemen een *poldercultuurlandschap*. De Nederlandse aanpak heeft dan ook als nadeel dat het cultuurdebat regelmatig wordt versmald tot een technische beleidsdiscussie over instrumenten en verantwoordelijkheden, waarbij financiële aspecten dominant zijn en de inhoudelijke discussie het onderspit delft. Daarnaast is het risico van dit model dat voor de eindgebruikers onvoldoende de rol en meerwaarde van de (rijks)overheid duidelijk wordt. Hierdoor wordt het lastig om het maatschappelijk draagvlak voor cultuur zichtbaar te (blijven) maken.

Ook de Vlaamse aanpak heeft natuurlijk schaduwzijden. In de bijna tien jaar dat minister Anciaux aan het roer zat zijn verscheidene nieuwe cultuurvormen geïntroduceerd en in aanmerking gekomen voor subsidie, zoals het sociaal-artistiek werk. Het *overheidsrepertoire* is steeds verder uitgebreid, wat vragen oproept over de houdbaarheid van dit systeem. Het steeds verder uitdijen van dit repertoire draagt in de eerste plaats een gevaar van versnippering met zich mee. Door de toename van middelen voor kunsten en erfgoed heeft de minister de afgelopen jaren vrijwel niet hoeven bezuinigen. Het gewijzigde economische klimaat - minder geld voor cultuur - noopt straks waarschijnlijk tot het maken van scherpe keuzes. Op basis waarvan die keuzes gemaakt kunnen worden is niet zo duidelijk meer.

Tot slot

Door in dit verhaal nadruk te leggen op de verschillen in cultuurbeleid in Nederland en Vlaanderen zijn de vele overeenkomsten die er zijn onbesproken gebleven. Twee gebieden in West-Europa met een dichtbevolkte en hoogopgeleide populatie hebben vanzelfsprekend veel gemeenschappelijk. Om zeker te zijn dat de lezer niet achterblijft met een gevoel van onoverbrugbare verschillen tussen Nederland en Vlaanderen eindig ik met een aantal ontwikkelingen die duiden op een nadering van het cultuurbeleid in Nederland en Vlaanderen.

In Vlaanderen is de afgelopen jaren een aantal ontwikkelingen op gang komen die wat afdrijven van de 'oude waarden' in het cultuurbeleid. Ik denk dan bijvoorbeeld aan een initiatief als *Cultuurinvest* om creatieve ondernemers te stimuleren, waarbij gebruik wordt gemaakt van voor het cultuurbeleid a-typische instrumenten als leningen. De dit jaar aangetreden regering heeft aangegeven hier voor de periode 2009-2014 mee door te willen gaan. Ook het verlagen van de planlast of deregulering is een van de thema's in het regeerakkoord.

Ook in Nederland lijkt iets van een tegenbeweging op gang te zijn gekomen. Een teken daarvoor is de discussie, geëntameerd door de Amsterdamse cultuurwethouder Gehrels, over de noodzaak voor meer politieke invloed op cultuur. Zij pleitte ervoor het debat over kunst terug in de politiek arena te brengen en fondsen niet langer te zien als instellingen op armlengte van de politiek, maar als verlengde arm van de politiek te zien. Ook wil zij de rol van de overheid als opdrachtgever te versterken.

Ten tweede is de laatste jaren in Nederland veel aandacht voor cultuurspreiding en

laagdrempelige cultuurvormen. Wat daarbij opvalt is dat de Tweede Kamer meestal het initiatief nam. Dit geldt bijvoorbeeld voor discussies rond volkscultuur, amateurkunst en gratis musea. In Vlaanderen was het de minister zelf die koos voor verbreding van het gesubsidieerde aanbod en verlaging van de drempels voor cultuur, bijvoorbeeld met de 1-euro actie voor musea en de introductie van het sociaal-artistiek werk.

Dit duidt op een ontwikkeling richting een Nederlandse cultuurbeleid dat minder over geld en meer over waarde(n) gaat. Minister Plasterk ging onlangs tijdens een algemeen overleg in de Tweede Kamer over 'Cultuur en Economie' nog in op dit onderwerp. Hij benadrukte dat beleid wat hem betreft meer dan geld is. Dit komt ook sterk tot uitdrukking in zijn aanpak. De huidige minister van cultuur steekt veel tijd en energie in het afleggen van werkbezoeken, het verrichten van openingen en uitreiken van prijzen. Dit heeft hem het predicaat 'minister van feest' opgeleverd. Ik vermoed dat iets dergelijks minder snel van een Vlaams minister van cultuur wordt gezegd. De niet-financiële component van het cultuurbeleid -de politieke, symbolische en ceremoniële lading- is immers groter is dan in Nederland, mede door de nog heel recente ontstaansgeschiedenis van Vlaanderen waar taal en cultuur en centrale elementen zijn.

Over de auteur:
Quirine van der Hoeven is sinds 2002 werkzaam voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, achtereenvolgens bij de directies Algemeen Cultuurbeleid en Cultureel Erfgoed. Sinds 2009 werkt zij als senior beleidsmedewerker bij de directie Kunsten. Daar houdt ze zich onder andere bezig met het beleid op het gebied van de creatieve industrie, architectuur en nieuwe media. Naast haar werk bij het ministerie is zijn bezig met het afronden van haar proefschrift over het beleid op het gebied van cultuurparticipatie in Nederland en Vlaanderen (afronding in 2010). Aan de basis van dit onderzoek ligt de publicatie *De grens als spiegel*. *Een vergelijking van het cultuurbestel in Nederland en Vlaanderen* die in 2005 bij het Sociaal en Cultureel Planbureau is verschenen.